

MASHINA TARJIMONLIGIDA UCHRAYDIGAN AYRIM MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

Baltabayev Behruzбек Zafarbekovich

*Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston Milliy universiteti Xorijiy filologiya fakulteti
Tarjima nazariyasi va qiyosiy tilshunoslik yo`nalishi 403T guruh talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tarjimonlik sohasida avtomatik mashina tarjimonligining ahamiyati, mashina tarjimonligida uchraydigan ayrim muammolar va ularning yechimlari haqida so`z boradi.*

Kalit so`zlar: *tarjima, lingvistika, mashina tarjimonligi, ibora, kontekst, fraza, til, madaniyatlararo munosabatlar.*

Til – aloqa vositasi sifatida xalqaro muloqotning optimal echimi sifatida uning rivojlanishida kompyuter lingvistikasining ahamiyati katta. Bugungi kunda butun dunyo mamlakatlari kompyuter lingvistikasi tabiiy til imkoniyatlarini kompyuter tiliga o`tkazish hamda u bilan bog`liq masalalarni kompyuter texnologiyasi yordamida hal qilish kabi muammolar tadqiqi bilan shug`ullanmoqda. Mashina tarjimasining iqtisodiy tejamkor va tezkor aloqa vositasi sifatida kompyuter lingvistikasi fanining taraqqiyot istiqbolini belgilash bilan birga, yangi ilmiy muammolarning tug`ilishiga ham sabab bo`lmoqda. Jahon kompyuter lingvistikasida matnlarni tahrirlovchi dastur, nutqiy sintezator, matn korpusi, matnlarni lingvostatistik analiz qiluvchi dastur, matnlarni referatlash kabi tadqiqotlar tilshunoslikda katta hajmli lingvistik bazalarning yaratilishiga omil bo`lib xizmat qildi. Shu ma`noda Internet tizimidagi ijtimoiy tarmoqlar, ilmiy-texnikaviy matnlar va turli konferensiyalarda yozma va og`zaki tarjimon dasturlarning o`rni muhim sanaladi.

Tarjimonlik sohasi, bir tilni boshqa tilga yoki matnning boshqa tillarga tarjima qilishni o'z ichiga olgan texnologik va professional soha hisoblanadi. Tarjimonlar, yozuvlar, audiotarjima xizmatlari, simultan tarjima (yagona so'zda tarjima) va boshqa ko'rsatmalar orqali turli xil matnlar, hujjatlar va ma'lumotlar tarjima qilish uchun ishlaydilar. Tarjimonlik sohasi global kompaniyalar, diplomatik vazifadorlar, sayohatchilar, akademik tadqiqotchilar va boshqa sohalardagi insonlar uchun muhimdir. Tarjimonlar, turli tillar va madaniyatlar o'rtasida mazmuni to'g'ri va aniq tarjima qilishda muhim rol o'ynaydilar. Bu soha, texnologiyalarning rivojlanishi bilan birga, avtomatik tarjima mashinalari ham ko'p tilli matnlarni tezkor tarjima qilishda yordam beradi.

Machine translation, yani avtomatik tarjima, matnlarni bir tilidan boshqa tilga avtomatik ravishda tarjima qilish uchun kompyuter dasturlari va algoritmlaridan foydalanuvchi texnologiyadir. Bu texnologiya, matnlar, dokumentlar, veb-sahifalar va boshqa ma'lumotlarni tezkor va samarali tarzda

boshqa tillarga tarjima qilishda foydalaniladi. Machine translationning ahamiyati juda katta, chunki uning orqali bir necha til va madaniyatlar o'rtasida mavzu mazmunini tezkor va aniq tarjima qilish mumkin. Bu, diplomatik munosabatlar, biznes muloqotlari, akademik tadqiqotlar, turli tillardagi maqolalar va hujjatlarni o'qish va tushuntirish jarayonlarida juda foydali bo'ladi.

Avtomatik tarjima mashinalari yuqori tezlikda matnlarni tarjima qilishga imkon beradi, lekin ularning natijalari inson tarjimasiga nisbatan kamroq bo'lishi mumkin. Bu sababli, avtomatik tarjima mashinalarining ishlatilishi va natijalari tekshirilishi kerak bo'ladi, va ularni inson tarjimasiga qo'llash tavsiya etiladi. Bunaqa mashinalar Google Translate, Microsoft Translator, DeepL va boshqa xizmatlar orqali amalga oshiriladi.

Mashina tarjimonligi texnologiyasi hozirda juda yuqori darajada rivojlanib kelmoqda, lekin u hali ham bazi-bir muammolardan holi emas:

- Aniqlik: Avtomatik tarjima mashinalari matnlarni boshqa tillarga tarjima qilishda aniqlik va to'g'ri tarjima ta'minlashda muammolarga duch kelishi mumkin. So'zlar, frazalar yoki kontekstning to'liq tushunilishi va tarjima qilinishi uchun avtomatik tarjima mashinalariga qo'shimcha ma'lumotlar berish kerak.

- Grammatika: Avtomatik tarjima mashinalari grammatika qoidalarni to'g'ri tushunish va ularga rioya qilishda muammolar tug'ilishi mumkin. Bu esa tarjima natijalarida noto'g'ri so'zlar yoki jumlar chiqishiga olib keladi.

- Sozlash: Avtomatik tarjima mashinalari turli tillar va madaniyatlar orasidagi farqlarni tushunishda muammo tug'ilishi mumkin. Bunday holatlarda, avtomatik tarjima natijalari noto'g'ri bo'ladi yoki ma'nolarni to'liq ifodalay olmaydi.

- Tarmoq xavfsizligi: Avtomatik tarjima mashinalari tarmoq xavfsizligi muammolariga olib kelishi mumkin. Shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash, maxfiylik va xavfsizlik muammolari avtomatik tarjima xizmatlaridan foydalanishda muhimdir.

- Mahalliy madaniyat va iboralar: Avtomatik tarjima mashinalari turli tillardagi mahalliy madaniyat, an'analar va iboralar haqida to'liq tushunishga ega emas. Bu esa tarjima jarayonida ayrim tushunmovchilik (misunderstanding)larga olib keladi.

Bu muammolar avtomatik tarjima mashinalarining rivojlanish jarayonida hal etilmoqda, lekin hozirgi kunda ularning inson tarjimasiga nisbatan kamroq bo'lishi sababli, ularni insonlar tomonidan tekshirilishi va to'liq tushunilgan kontekstda ishlatilishi tavsiya etiladi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi tavsiyalarni keltirib o'tish mumkin:

- Aniqlik va to'g'ri tarjima uchun matnlar kichik hajmli va to'liq bo'lishi kerak. Avtomatik tarjima mashinalariga tarjima qilish uchun matnlar to'g'ri va to'liq bo'lishi, so'zlar va frazalar aniqlik bilan yozilishi kerak.

- Grammatika va tuzilishga e'tibor bering. Matnlarni tarjima qilishda to'g'ri grammatika, tuzilish va jumlar tarkibiga e'tibor bering. Bu, avtomatik tarjima mashinalarining to'g'ri tarjima chiqarishiga yordam beradi.
- Kontekstni tushunish. Matnlarni tarjima qilishda kontekstni tushunish muhimdir. So'zlar va frazalar matnning umumiy mazmuni va ma'nosi bilan mos kelishi kerak.
- Avtomatik tarjima mashinalarini tekshirish. Avtomatik tarjima mashinalarining chiqaradigan natijalarni tekshirib, noto'g'ri ma'lumotlar va ommaviy maqbuliyatni sinab ko'ring.
- Mahalliy madaniyat va iboralarni tushunish. Turli tillardagi mahalliy madaniyat, an'analar va iboralar haqida to'liq tushunish uchun turli manbalardan yordam olganingizdan ko'ra, o'zingiz bu mavzularni o'rganish va tushunishga harakat qiling.
- Tarmoq xavfsizligiga e'tibor bering. Shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash, maxfiylik va xavfsizlik muammolari uchun avtomatik tarjima mashinalaridan foydalanishda ehtiyot bo'ling.

Bu tavsiyalarni amalga oshirib, avtomatik tarjima mashinalaridan yaxshi foydalanish orqali muammolarni hal qilishingiz mumkin. Buning yanada rivojlanishi bilan, avtomatik tarjima xizmatlari insonlar uchun yaxshi yordamchi bo'ladi.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, Mashina tarjimasi lingvistik bazasi ta'minoti uchun malum bir tillar tarjimalarining mukammal bazasini yaratish tarjimon dasturlarning rivojiga asos bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari Kompyuter lingvistikasining taraqqiyoti har bir tilning kelajagi uchun ham qilinajak ishning o'рни beqiyos.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonova N. Mashina tarjimasining lingvistik ta'minoti. Monografiya. – Toshkent, 2018.
2. "Neural Machine Translation" by Kyunghyun Cho, Bart van Merriënboer, Caglar Gulcehre, Dzmitry Bahdanau, Fethi Bougares, Holger Schwenk, and Yoshua Bengio.
3. "Statistical Machine Translation" by Philipp Koehn.
4. "Foundations of Statistical Natural Language Processing" by Christopher D. Manning and Hinrich Schütze.
5. "Machine Translation: From Real Users to Research" by W. John Hutchins and Harold L. Somers. Available at: <https://www.amazon.com/Machine-Translation-Users-Research-Harold/dp/1853593525>